

ET MELLEMVÆRENDE MED SPROGET

Per Aage Brandt:

*Sandheden, sætningen og døden**Eget Forlag/Basilisk, 1983*

Per Aage Brandts seneste bog har allerede inden sin udgivelse gjort krav på en vis opmærksomhed. Det drejer sig her ikke blot om en afhandling indleveret til forsvar for den filosofiske doktorgrad, men om en sådan der ret så opsigtsvækkende er blevet forkastet af sit bedømmelsesudvalg (sanktioneret af det humanistiske fakultetsråd) og på trods heraf altså alligevel udgivet. Denne baggrund gør Brandts udgivelse til en "sag", - en omstændighed, der naturligvis truer med at lade bogens teoretiske reception træde i baggrunden for de paladsintriger, der optager de intellektuelle nok så meget som teorien. Imidlertid er det denne anmeldelses simple tese, at en forståelse af "sagen" ikke kan nås ad anden vej end gennem en teoretisk Auseinandersetzung med det arbejde, Brandt med denne afhandling har fremlagt.

Det drejer sig, ved nærmere eftersyn, i denne sag om intet mindre end selve den *videnskabelighed*, hvoraf alt menes at afhænge. I et brev, som Brandt citerer som appendix, skriver bedømmelsesudvalget nemlig:

Det er ikke din forskning, eller din forskningsmetode, vi har underkendt. Den var der overhovedet ikke diskussion om i den korte orientering, jeg fremsatte på bedømmelsesudvalgets vegne.

Hvad der derimod var tale om, var en:

fundamental og gennemgående uvidenskabelighed (udtrykket er her ikke knyttet restriktivt til forskellige videnskabsopfattelser overhovedet, men til ren elementær anvendelse af begrebet).

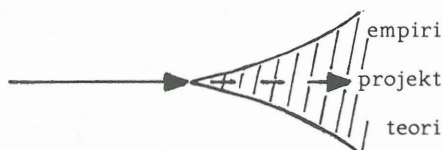
Det virker unægtelig overraskende, at bedømmelsesudvalget har kunnet afvise afhandlingen uden "overhovedet" at ulejlige sig med en diskussion af Brandts forskning eller forskningsmetode. Er det en platonisk videnskabsteori, der ligger bag? Har man forskellige videnskabeligheder på den ene side og videnskabelighedens rene, elementære begreb på den anden? I så fald kan man tænke sig, at den, der først én gang har tilegnet sig forskningens rene idé, måske fremover kan unddrage sig en diskussion af denne eller hin forskning. Men en sådan tilegnelse var rigtignok ifølge Platon forbeholdt guddommelige.

Nu er disse spørgsmål ikke blot ydre i forhold til sagen selv. Den semiotiske kulturanalyse, som Brandt fremfører, hævder faktisk at have et og andet at sige om videnskabeligheden, i almindelighed såvel som hvad den semiotiske forskning i særdeleshed angår. Måske er det det, der kan tage sig ud som en laden hånt om videnskabeligheden: at denne selv sættes på spil i og af det, Brandt kalder en "skrivende kulturforskning", dvs. et analysearbejde, som af princip ikke vil lade noget stå, som det er, uantastet, - hvadenten dette kalder sig videnskab eller litteratur.

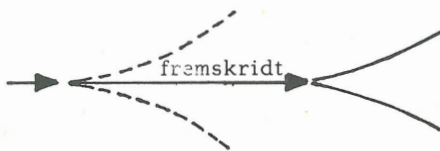
I almindelighed karakteriserer videnskaben sig ved en fremgangsmåde, dvs. - for at blive i metaforen - en række *skridt*, som forskeren må, skal og bør tage for at markere sine videnskabelige intentioner. Vi kender alle disse manøvrer: forskeren må tilkendegive en vis beskedenhed ("bidrag" og "teser" kalder han da sit værk); han skal dokumentere sit mellemværende med andre forskere (noteapparatet); han skal

afgrænse sit objekt ("dette er (endnu) ikke ..., men kun ...") osv. Videnskabens første og væsentligste skridt synes at være *et skridt tilbage*, som lægger afstand til alt det, videnskaben ikke vil være.

Den væsentligste følge af dette skridt er adskillelsen ("disjunktionen" ville semiotikken sige, og med god grund: adskillelsen er netop samtidig en binding, en junction) mellem subjekt og objekt, teori og empiri. Det er denne spaltning, som åbner videnskabens felt og sætter dens projekt som overvindelsen af spaltningen. Vi må se videnskabens udvikling, dens "fremskridt", igennem denne figur:

Når projektet er "indløst", som man siger, har videnskaben taget *et skridt frem* og står nu klar til at udkaste nye projekter. Den forudgående spaltning er overvundet (og glemt), - ikke kun, som bekendt, ved at tilpasse teorien empirien, men også ved at strukturere empirien efter teorien.

Når man derefter skuer tilbage, ser det ud som en videnskabens fremskridt er forløbet lineært og lige "efter bogen". Men dette er en forvrængning og fortrængning af, hvad der er gået forud. Det er denne fortrængning, som undertiden kan give idéhistorikere noget at bestille.

Man kan hævde, at det særegne ved den semiotiske forskning ne-

top er, at den afstår fra at tage disse skridt, som almindeligvis tjener til at rectificere forskningens bevægelse. Men heller ikke da kommer man uden om spørgsmålet, om dette skyldes et tilfældigt lune, eller om det sker med god grund eller sågar med en vis nødvendighed. For en overfladisk betragtning synes det imidlertid ikke urimeligt at udpege stedet for Brandts forskning som netop "kilen" på figuren ovenfor, det brogede felt, hvori det endnu ikke er afgjort, hvad der er teori og empiri, hvad der er videnskab og fiktion, hvor overhovedet grænsen mellem subjekt og objekt skal drages. I dette vanskelige farvand (jvfr. artiklerne om Serres i nærværende tidsskrift) boltrer den "skrivende" semiotiker sig, tilsyneladende uden hensyn (Rücksicht) til videnskabens normeringer.

Kan denne praxis da begrundes, eller må den nødvendigvis fremstå som ren vilkårlighed og løsslupenhed? På sin vis er det hele afhandlingens pointe at begrunde sin egen "metode" eller "stil", eller bedre: at lade den begrunde sig selv. Læst i dette perspektiv bliver teksten et lærestykke i semiotikken, denne i sig selv vanskeligt definerbare disciplin, hvor den analytiske erfaring må spille den rolle, som ellers tildeles traditionelle akademiske sandhedskriterier.

Semiotikken beskæftiger sig med sproget. Dette er imidlertid så lidt en udtømmende bestemmelse, at man snarere måtte kalde den "udtømt"; thi hvem beskæftiger sig ikke med sproget? Hele filosofien f.ex., fra Platon til Husserl og Wittgenstein, har diskuteret sproget, og det at sproget i de sidste hundrede år har fået "sin egen" videnskab, lingvistikken, har ikke ændret noget ved dette, tværtimod: bortset lige fra nymarxismen har alle markante tankestrømninger i det 20. århundrede

ført sig frem med sproget som mærkesag. Uden at det dog på nogen måde er lykkedes nogen at få det endeligt "sat på plads".

Thi der er altid noget ved sproget, som undslipper, og det er her, semiotikken ser sit snit, - inspireret af psykoanalysen, der som den første fik øre for sprogets eskapader: vitsen, fortællelsen, det ubevidstes effekter i det hele taget. Hvor filosofien og lingvistikken hver på sin vis søger at indkredse sproget - henholdsvis som medium og som objekt -, fæstner semiotikken sig ved netop det, der ved enhver sådan indkredsning bliver "udkredset".

Dette betinger og begrunder den "uhøflige" omgang med de såkaldte "primære og sekundære tekster". I sin gennemgang af forskellige teorier, der tager stadigt større semiotiske genstandsfelter op (fra sætningen over teksten til narrativiteten og hele kulturens symbolske grundlag), forsøger Brandt at (lade) vise, at uanset hvor meget relevant der måtte være sagt, er der altid meget mere, som ikke er sagt. Dette lader sig imidlertid kun gøre i det omfang, sproget selv i stadig højere grad får lov at "føre ordet".

For den forskningspraxis, der ikke uden videre vil lægge den afstand til de videnskabelige tekster, som er nødvendig for at disse kan optræde som legitimerende "referencer", må referencerne nemlig søges i en anden dimension: det bliver sproget selv og "hele sproget", der fungerer som reference (og ikke kun som referent) for semiotikken. Hermed påkalder den sig imidlertid atter mistanke om vilkårlighed: med hvilken ret forbindes et udtryk, som står i teksten, med et andet udtryk, som ikke står i den, men som hævdes, efter en semiotisk logik, at forklare det? I det mundtlige foredrag - en genre, Brandt ikke er

ganske uerfaren i - er det gerne smilet, der kaldes på; latteren, der som et umiddelbart, "somatisk" sandhedskriterium kundgør, at forbindelsen er mere end tilfældig, at der er "noget om snakken". Det er vanskeligt, måske umuligt, at redegøre for, hvorledes en pointe således kan virke "slående"; imidlertid forhindrer uforklarlighed ikke noget i at eksistere eller virke. Derimod er det muligt, at vor bogkultur forhindrer de samme effekter i at ramme læseren: ligesålidt som man - ifølge Nietzsche - kan tænke i et læseværelse, ligesålidt kan man le i et sådant rum. Dermed nærmer vi os en af bogens hovedteser: *korematikken*.

Man kan med nogen ret sige, at der er to hovedteser i Brandts afhandling. Den ene er, at sproget altid får det sidste ord (ligesom sproget måske altid har det første ord: Brandts analyse af myten om Babelstårnet synes at vise, at det, at der "er" sprog, i sig selv er nok til, at begivenhederne tager fart). Den anden hovedtese er korematikken, som hævder *stedets* irreduktible status for analysen. En *kora* er, skriver Brandt:

et sted set i forhold til et subjekt ... Set udefra er en kora en genstand, men set indefra antager den karakter af rum (p. 242)

Dette begreb får stor betydning ikke blot for analysen, idet det *heterogeniserer* rummet og dermed gør det til en semiotisk (differeerende, betydningssgivende) faktor af første grad, men også for analytikeren, der hermed rammes af spørgsmålet om sit eget "ståsted". Hvor korematikken giver anledning til idealet om en analytiker, der "sætter sig ind i" sagerne, som det hedder, har fornuftens ideal tilforn jo været at hæve sig over partikulære, bornerte standpunkter for at opnå et ophøjet blik for helheden. Prisen for denne

himmelflugt er imidlertid, at det der foregår på jorden, bliver uforståeligt i sin lokale logik og derfor kun kan nedkalde fornuftens "kritik" over sig. Hvis fornuften gennem tiderne har været u-topisk, er de da kun den nødvendige følge af en forgæves bestræbelse på at være a-topisk.

At den korematiske logik langt fra at være vilkårlig kan virke med dræbende nødvendighed, fremgår stærkest af analysen af Mau-passants fortælling "Deux amis", hvori to under evighedens synsvinkel "uskyldige" franske fiskere fanges og henrettes af tyskerne som spioner. Fiskernes ulykke er netop, at de har bevæget sig over i en anden kora, hvor reglerne er uigenkaldeligt anderledes: de har en passérseddel, men afkræves et mundtligt løsen, og dette dilemma ("Giv hvad du ikke kan give!") fører til døden. Hele analysen står og falder med erkendelsen af, at forskellen mellem to kora'er er irreduktibel, at der netop ikke findes noget "alment ækvivalent", der gør det muligt at være lige meget hvor.

- I virkeligheden er det nok korematikken, man skal tage til hjælp for at forstå "sagen" om Brandts disputats (således anbefaler, eller ligefrem: anmelder bogen sig selv). Hvis den almene, elementære videnskabelighed, som "disputatoren" afkræves, er det almene ækvivalent, som Brandt sætter alt ind på at vise den strikte *umulighed* af, ja så står vi overfor et dilemma til døden. Forgæves vil man da diskutere ret og uret i denne sag.

Vor indledende diskussion af videnskabens nødvendige skridt var således (qua "koreografisk") allerede korematisk. Videnskaben skrives på den fiktion, at dens subjekt er *alment*, dvs. at det er en plads i et homogent rum, der i princippet kan indtages af hvem som helst. *Hadet* de enkelte viden-

skabelige subjekter imellem cemonterer sig i dette princip: "Der hvor du står, kunne jeg ligesåvel have stået. Du tror ikke, at du er ene-stående?". For at dette had ikke skal komme til udbrud kræves en høflig gestus, en vigen, som formelt indrømmer (*ein-raumen*) den anden pladsen: "Naturligvis er mit arbejde ikke mere ene-stående, end at du ligesåvel kunne have gjort det". Først på baggrund af denne indrømmelse, denne renoncering på en *absolut* subjektivitet i det videnskabelige arbejde, kan et arbejde "anerkendes" af de øvrige videnskabelige subjekter, og måske endog tilskrives en vis "originalitet". Fremturer subjektet derimod ved at skrive fra et sted, der ikke lader sig rekonstruere ud fra de akademiske normer alene (f. ex. et sted, som er kontamineret med objektet, in casu sproget), er dette u-til-sted-eligt og dermed forkasteligt.

Det er dog næppe nogen større tilfredsstillelse for afhandlingens forfatter, at han kan siges teoretisk at have foregrebet dens skæbne. Pointen er da også snarere at vise, at Brandts bog fortjener at blive læst, for sin egen skyld, netop. Ligesom der findes doktorer, der er så kloge, at de kan undvære hovedet, således findes der disputatser, der er så videnskabelige, at de kan undvære læsere. Således ikke i dette tilfælde: Brandts afhandling må vise sin berettigelse ved de spor, der sætter sig i fremtidig forskning indenfor kulturanalysens vide felter. Forsåvidt er der stadig et uopgjort mellemværende, et mellemværende med sproget.

Kasper Olsen